

(/)

🏠 (/) > Biografier, erindringer (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>)

> Nielsine Nielsen – Danmarks første kvindelige læge og akademiker

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/hitler-kun-verden-var-nok>)

Nielsine Nielsen – Danmarks første kvindelige læge og akademiker

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 3739

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker)

[foerste-kvindelige-laege-og-akademiker](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker)) **t** ([https://twitter.com/home?status=.](https://twitter.com/home?status=)

Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker)

[erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker)

online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nielsine-nielsen-danmarks-foerste-kvindelige-laege-og-akademiker&title=)

Dorthe Chakravarty og Sarah von Essen

Nielsine Nielsen – Danmarks første kvindelige læge og akademiker

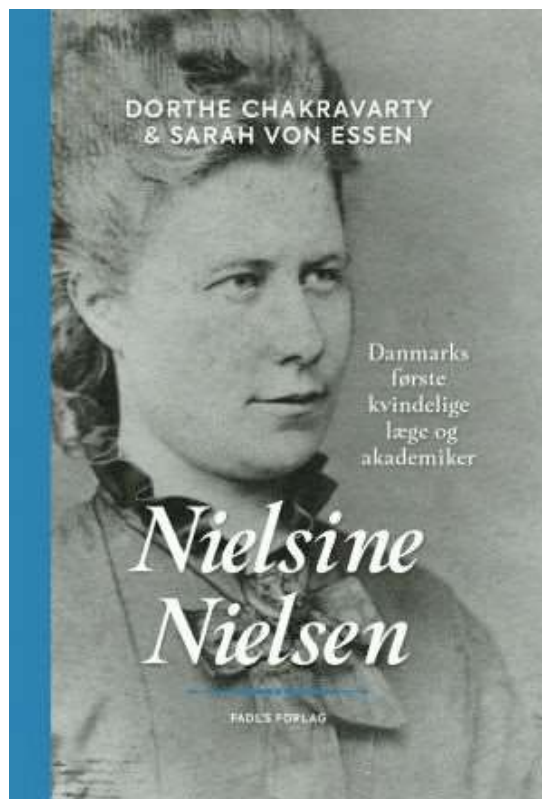
FADL's Forlag. 280 sider. Ill.

Af Pelle Oliver Larsen, ph.d.

Nielsine Nielsens historie er velkendt inden for både kvinde- og videnskabshistorien. Hun var skipperdatteren fra Svendborg, der i 1874, 23 år gammel, søgte Kultusministeriet om tilladelse til at tage eksamen artium (studentereksamen) med henblik på at studere lægevidenskab ved universitetet. Ansøgningen gav anledning til debat ved universitetet, og kirurgen Matthias Saxtorph opnåede herostratisk berømmelse for sin sammenligning af kvindelige prostituerede og kvindelige studerende: De første var et nødvendigt onde, de sidste var et helt og aldeles unødvendigt onde. Denne modstand til trods udstedtes 25. juni 1875 en kongelig anordning der gav kvinder ret til at studere ved universitetet og også gav kvindelige lægekandidater jus practicandi, ret til at praktisere som læger. Nielsen læste privat til studentereksamen, og i sommeren 1877 blev hun og Marie Gleerup Danmarks to første kvindelige studenter. De studerede begge lægevidenskab, og i 1885 blev Nielsen Danmarks første kvindelige læge og akademiker. Hendes efterfølgende forsøg på en videnskabelig karriere og specialisering i gynækologi blev imidlertid forpurret af gynækologen Frantz Howitz, der hånligt kaldte hende "frøken halv-doktor". I et forsøg på at samle materiale til en disputats rejste Nielsen til Schweiz og England, men rejsen fik ikke det ønskede udbytte.

I disse grove træk kendes historien fra et utal af bøger og artikler. Kilden er Nielsines Nielsens erindringer, som hun efterlod ved sin død. De blev senere udgivet, første gang i et kortere udvalg i artikelform i 1923, siden igen i bogform i 1941 og 1985, og det er bøgerne som har været kilden til langt hovedparten af vor viden om hendes liv. Desværre er også disse udgaver af erindringerne mangelfulde, og læserne har måttet finde sig i, at udgiverne rundt omkring med udeladelsesprikker i afsnit om Howitz og den velkendte politikerfamilie Alberti har pirret en nysgerrighed som ikke kunne tilfredsstilles. Ikke før nu.

Historikerne Dorthe Chakravarty og Sarah von Essen har i den første biografi af Nielsine Nielsen i boglængde benyttet manuskripterne i tilgift til de trykte erindringer. Det er det ene af bogens scoop, at vi nu endelig får den fulde historie. Om Howitz hører vi dog ikke meget nyt; allerede de trykte erindringer gjorde opmærksom på hans antisemitisme, som nu udfoldes mere. Der er mere nyt i afsnittene om huset Alberti, som Nielsine Nielsen kom i: Hun er kras i sin kritik af både den senere skandaleramte justitsminister P. A. Alberti og af søsteren Sophie (grundlæggeren af Kvindelig Læseforening), og hun bryder undervejs lægeløftet ved at løfte sløret for et kvindeligt familiemedlems sindslidelse, som hun kun kender til som dennes personlige læge. I bogens efterskrift gives et interessant bud på, hvorfor Nielsen gjorde så meget ud af sin uvilje i erindringerne: Med psykologisk indlevelse giver forfatterne et interessant bud på, hvad der egentlig lå bag Nielsens modvilje, en

forklaring der peger på hendes grandkusine Eugenie, der mod sin vilje blev gift med P. A. Alberti og måtte opgive den skuespillerkarriere, hun drømte om – modsat Nielsen, der forblev ugift, men fik en karriere.

Om denne forklaring er rigtig, er ikke til at sige, men den er interessant, fordi den løsriver sig fra kildernes positive udsagn og indirekte kaster lys over Nielsens psykologi. Hendes biografer når frem til denne forklaring da de, efter at manuskriptet egentlig er færdigskrevet, hos en af hovedpersonens søsters efterkommere ser et ukendt fotoalbum, og det er vel også derfor forklaringen gemmer sig i et efterskrift.

Indtil da er der ikke mange gætterier i biografien. Dens andet scoop, fundet af Nielsine Nielsens ungdomsdagbog i familiens gemmer, refereres over 15 sider og bringer os tættere på mennesket end de velskrevne, men også lidt tørre erindringer. Dagbogens Nielsine Nielsen er betaget af veninden Emilie Meyer på en anderledes lidenskabelig måde end af de mandlige bejlere ("hun henriver mig til beundring, hun løfter mig op, hun beruser mig"), og det undrer denne anmelder, at man som biograf vil citere intime passager fra en dagbog uden at stille det oplagte spørgsmål: Var hun forelsket i veninden? Først langt senere i bogen skriver forfatterne om Nielsens forhold til en senere veninde, Emmy Kramp (gift Kramp-Lange), der omtales med megen varme i erindringerne, at det "er nemt at spekulere over, hvad der lå i det forhold, men vi kan ... ikke følge Nielsens intime liv længere, end hun selv går i sine erindringer – og det er ikke langt" (s. 219).

Her er vi fremme ved et af bogens problemer: Bortset fra ungdomsdagbogen har forfatterne ikke fundet materiale af betydning, der kan supplere erindringerne (ganske få breve fra Nielsens hånd er fundet, mens hendes korte artikel fra Studenterbladet 1894/95 om studietiden ikke benyttes). Måske er det derfor forfatterne i forordet beskriver biografien som en prisme. Denne metafor er Birgitte Possings og peger på, at biografien bruges til at kaste lys over den biograferede persons samtid i lige så høj grad som hendes eget liv. Dette kan gøres på forskellige måder.

Hvis man er interesseret i gennem biografien også at kaste lys over de strukturelle barrierer for kvinder som Nielsine Nielsen, kunne en mulighed være at næranalysere hendes konfrontation med disse strukturer. Det er faktisk også det, de to biografer gør i bogens 3. kapitel, "Skal kvinder være læger?" Heri analyseres både universitetets og offentlighedens debat. Universitetets sagsbehandling er i forvejen meget grundigt undersøgt; det undrer lidt, at det i biografien sker uden inddragelse af den velkendte jubilæumsbog Kvindelige Akademikere 1875-1925, hvori Dorrit Rée ikke kun benyttede de officielle svar til Konsistorium og ministerierne, men også inddrog forhandlingerne i fakulteterne. Det forholder sig anderledes med den offentlige debat, som bl.a. foregik på det almindelige lægemøde i 1874, i Nationaløkonomisk Forening samme år og i avisen Fædrelandet 1874-75 – hvad alt sammen inddrages i analysen. Der findes mere materiale, og ingen af de her behandlede debatter er i forvejen ukendte, men de er ikke behandlet samlet før. I omtalen af Saxtorphs førnævnte erklæring er der en god analyse af, hvorledes hans formuleringer seksualiserede kvinders lyst til at gå på universitetet. Forfatterne konkluderer, at det var kvindeoverskuddet, dvs. det demografiske forhold at ikke alle kvinder kunne blive gift, fordi der var flere kvinder end mænd, der blev det afgørende argument i debatterne. Denne konklusion er imidlertid kun dækkende for universitetets debat.

Dette er imidlertid den eneste gang i bogen, at denne strategi benyttes. En tilsvarende analyse af modstanden mod Nielsens og Gleerups optagelse i Studenterforeningen findes ellers og kunne kaste yderligere lys over akademias kønnede strukturer. På samme vis kunne man forestille sig, at der findes arkivalier fra Nielsens forgæves forsøg på at få adgang til hospitaler, hvor hun kunne finde materiale af relevans for en gynækologisk disputats.

Forfatterne vælger imidlertid en anden strategi: De går mere i bredden end i dybden. Biografien følger erindringerne tæt, men næsten uden at fortælle nyt. Den prisme, som bryder lyset, er ikke så meget Nielsine Nielsens (faktiske) livshistorie som hendes (konstruerede) erindringer. Diverse personer og fænomener, som omtales i erindringerne, får deres egne præsentationer: Chr. Tryde og Christianshavn Straffeanstalt, den engelske gynækolog Lawson Tait, den reglementerede prostitution osv. Flere af disse præsentationer overskrider kronologisk Nielsens samtid. Det kan virke irrelevant i biografiens sammenhæng, men gøres i enkelte tilfælde vedkommende: En interessant ekskurs om mandlige sygeplejesker efter Anden Verdenskrig peger således på ligheden i argumenter mod kvindelige læger i midten af 1870'erne og mod mandlige sygeplejesker siden 1940'erne.

Mod slutningen af bogen argumenterer forfatterne for relevansen af Nielsine Nielsens biografi: Hun markerede "et brud i historien, hvor indgroede værdier, normer og samfundets institutionelle indretning blev taget op til revision og omformet til nye og moderne tider. Nielsine Nielsen greb sin tid og banede vejen for sig selv og generationerne efter hende" (s. 256). Efter denne anmelders opfattelse havde bogen lettere overbevist sine læsere herom, hvis forfatterne faktisk var gået mere i dybden med brydningen mellem på den ene side Nielsen og på den anden side værdier, normer og institutioner, mellem aktøren og strukturerne.

Der er flere fejl og unøjagtigheder i bogen, og nogle af dem skal nævnes her. I en redegørelse for udviklingen inden for kvinders uddannelsesmuligheder og rettigheder misforstås Mathilde Fibigers projekt i Clara Raphael (1851) (hun ønskede bestemt ikke kvinder i statens embeder), ligesom det hævdes, at hun efter denne bog ikke blandede sig i den efterfølgende fejde om kvindeemancipationen (hun skrev trods alt *Hvad er Emancipation?* (1851), som i øvrigt eksplicit afviste at kvinder skulle kunne være læger) (s. 48, 50). Jeg tvivler også på at der i Clara Raphael-fejden blev trykt flere satiretegninger af kvindelige læger med skalpel (s. 50-51), men biografien er skrevet uden noteapparat, og den litteraturliste, der hører til de enkelte kapitler, er mangelfuld og ikke kommenteret: Måske har forfatterne alligevel fundet billeder, der ikke før er benyttet? Elizabeth Blackwell bestod ikke lægeeksamen i New York i 1847, men i 1849 (s. 60). En schweizer, der omtales som læge, var i virkeligheden nationaløkonom (s. 111). Billedet af Nielsens økonomiske situation fortegnes også: Det hedder (s. 167), at hun klarede sig gennem studierne takket være økonomisk støtte fra Marie Rovsing og sin familie (den vrangvillige fader undtaget), men den vigtigste støtte kom uden tvivl fra staten. Sandt er det, at kvinder med 1875-anordningen ikke fik adgang til universitetets eksisterende stipendier, men Rigsdagen oprettede kort efter stipendier, som kvinder kunne søge. Nielsen modtog således gennem hele sin studietid 40 kr. om måneden (hvad hun ikke nævner i erindringerne), samme beløb som modtagere af Kommunitetsstipendiet fik, dog uden fribolig ved Regensen. Dette har Niels Petersen dokumenteret i *Københavns Universitet 1479-1979* bd. 2, et værk som forfatterne ikke benytter, men som indeholder et fortrinligt afsnit om kvinders adgang til universitetet. En vigtig pointe er, at det ikke først og fremmest blev økonomien, der afholdt kvinder fra i større tal at søge universitetet. Den afgørende barriere var den manglende adgang til den lærde skole. Før 1903 måtte kvinder som Nielsen dimitteres privat eller fra 1886 ved Zahles skole, der dette år fik dimissionsret. Da Nielsen senere tog på sin store udenlandsrejse i 1888-89, skete det ligeledes med offentlig understøttelse. Dette fremgår heller ikke af hverken erindringerne eller biografien (men derimod af *Den danske Lægestand 1901-1907*), men er værd at nævne, når billedet af de statslige institutioners reaktion på kvindelige akademikere skal tegnes op.

Mærkeligere er det at forfatterne også flere steder misforstår deres hovedkilde: Nielsine Nielsens erindringer. Det var således ikke Ludvig Trier, men den nationalliberale læge og politiker C. E. Fenger der før studierne introducerede Nielsen til diverse læger (s. 88). Det er rigtigt, at Nielsen til en begyndelse ikke interesserede sig for kvindesagen, men netop derfor undrer det også, når forfatterne hævder at hun på det tidspunkt læste Georg Brandes' oversættelse af *Kvindernes Underkuelse* med begejstring – hvad hun først gjorde flere år senere (s. 91). I den tidligere litteratur om Nielsen har forskere som Benthe Rosenbeck delt Nielsens forargelse over, at hun aldrig fik svar på sin ansøgning til Kultusministeriet; ifølge biografien fik hun faktisk tilsendt den kongelige anordning som svar, og i stedet forarges forfatterne over at hun ikke får personligt svar om "at hun er optaget" (s. 126) – på trods af at hun selvfølgelig ikke kunne optages, før hun havde taget studentereksamen, og at hun næppe ønskede andet, end at anordningen faktisk var blevet hende tilsendt. En fortælling om lægen Studsgaard handler i virkeligheden om Vald. Holmer (s. 134), og venindeforholdet til Emmy Kramp fejldateres (s. 179). Igen kunne flere eksempler nævnes.

Biografien er rigt illustreret, og der er mange ukendte billeder af Nielsine Nielsen. Der gengives også mange (for det meste velkendte) malerier, men størrelsen undrer nogle gange (Constantin Hansens maleri af den grundlovgivende rigsforsamling giver næsten ikke mening i frimærkestørrelse). Den indeholder et nyttigt navneregister – placeret før litteraturlisterne! – hvori der er blevet plads til den i en billedtekst nævnte hund Nugge, men ikke til Eugenie Alberti eller Chr. Tryde.

Bogen er velskrevet og kan læses som en udførligt kommenteret udgave af Nielsine Nielsens erindringer. Hvis den kan få almindeligt historisk interesserede danskere til at læse om Nielsine Nielsen, vil det være kærkomment. Hun fortjener det. Retter interessen sig derimod mod Nielsine

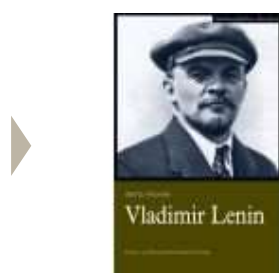
Nielsen i uddannelses- eller forskningssammenhæng, bør man fortsat gå til kilden selv.

[Historie-online.dk, den 26. november 2019]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/hitler-kun-verden-var-nok>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

VLADIMIR LENIN

LENIN - EN BIOGRAFI

(/article/items/view/2898/4)
(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/rusland-sovjet/lenin-en-biografi>)

**SYLVIA PIO - EN ADELIG
SOCIALIST**

(<http://www.historie-online.dk/boger/sylvia-pio-en-adelig-socialist-1306>)

Klima og katastrofer

Ny serie i podcasten "Åsteder"

(<http://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/klima-og-katastrofer>) (<http://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/klima-og-katastrofer>)

Lærernes dag i H.C. Andersens Hus

Det bliver en inspirerende dag fyldt med nytænkning, gode historier og åbne dialoger